

ACTIVITATS

TESIS

GRUPS DE RECERCA

ENTREVISTES

AVENÇOS

A FONTS

HISTÒRIA DE LA CIÈNCIA

06/2014 - **Bogeria, eugenèsia i estadística amb Theodore M. Porter**

"Els manicomis es van interessar per l'herència de la bogeria 80 anys abans que l'eugenèsia esdevingués moviment"

El Dr. Theodore M. Porter (University of California, Los Angeles) va impartir una xerrada titulada "*Eugenic Madness: Asylums and the Data of Heredity*" en el marc del cicle de col·loquis de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica (SCHCT) del curs 2013-2014, i amb la col·laboració del Centre d'Història de la Ciència (CEHIC-UAB). Porter és expert en la història de l'estadística i la quantificació en les ciències. En aquesta entrevista ens explica la relació entre els manicomis, les estadístiques de l'herència i l'eugenèsia; reflexiona sobre la divisió entre ciències naturals i ciències socials, i ofereix el seu punt de vista sobre la relació entre història, història de la ciència i filosofia de la ciència, així com entre ciència i política, entre d'altres temes.

El passat mes d'abril va fer una xerrada a Barcelona anomenada "*Eugenic Madness: Asylums and the Data of Heredity*". Com resumiria el seu argument principal?

L'argument principal és que la història de l'eugenèsia, que es considera que es va iniciar amb la teoria de l'evolució i amb l'obra de Francis Galton, cosí de Charles Darwin, és en realitat associada amb institucions com els manicomis, on s'allotjaven persones que sovint eren objecte d'intervenció eugenèsica.

Quan l'eugenèsia es va convertir en un moviment, al voltant de 1900, va ser sobretot dirigida contra les persones que es consideraven defectuoses, que no aportaven beneficis a la població, que no eren útils per a l'eficiència nacional i que eren costoses de mantenir. I jo diria que aquestes persones eren precisament els dements que estaven en manicomis.

Molt sovint, es parla d'un moviment eugenèsic d'origen evolutiu que després s'hauria adoptat per part de les institucions que mantenien els dements. Voldria manifestar que aquestes institucions estaven interessades en l'herència de caràcters com a mínim 80 anys abans que l'eugenèsia es convertís en moviment, i per la dècada de 1840 anotaven dades sobre els pacients i parlaven sobre les possibilitats de reduir el nombre de "bojos" no només curant-los, sinó evitant que tinguessin descendència, és a dir, d'una forma eugenèsica.

Com canvia això les visions convencionals de la història de la biologia?

Es en gran mesura una qüestió sobre la història de la ciència humana, de la biologia humana. La història de la genètica s'associa generalment amb la cria de plantes i animals, amb la investigació científica sobre aquests. Un dels principals desenvolupaments d'aquesta història en els últims decennis ha estat veure la seva associació amb temes agrícoles pràctics, com la cria de plantes i animals. Però més enllà d'aquesta història experimental, de la cria i de l'agricultura, hi ha un vessant mèdic en la història de la genètica.

Crec que hauríem d'adonar-nos que en el nostre temps l'eugenèsia s'ha convertit en un tema primordialment mèdic. Així que, d'alguna manera, la genètica es pren sovint com el cor de la investigació mèdica en l'actualitat. Però vull recalcar en el fet que la genètica mèdica o eugenèsia ha atret molta atenció durant 180 anys, i, per tant, vull situar la part mèdica en la història de la genètica juntament amb la part experimental de plantes i animals.

De quina manera es relaciona això amb el seu treball anterior?

Al principi estava interessat en els usos dels nombres i les dades en l'estadística, tema relacionat amb la meua tesi doctoral. Aquesta història, en canvi, és sobre la creença tant de la gent comuna com dels metges, sobre l'herència de tots els tipus de malalties humanes, però sobretot la bogeria. I aquesta creença és més antiga que les accions i la història que estic tractant d'explicar.

No sé en quin moment aquestes idees es converteixen en quelcom comú, però ja ho són en el període que estic estudiant, fa 200 anys. Llavors s'intenta recopilar i analitzar dades d'una manera més sistemàtica. I aquest tipus d'estadística (de recollida i anàlisi de dades, de treure'n conclusions i utilitzar-les per a intervencions i decisions que involucren política, govern i medicina) és un tema que he estudiat.

La meua tesi doctoral va ser sobre el que vaig anomenar "l'auge del pensament estadístic", començant pel gran augment de l'activitat de l'Estat per reunir els censos i portar un registre de tot tipus de temes pràctics. En certa manera, aquest és un més d'aquests temes pràctics, un tema mèdic, que va arribar a ser estadísticament important gairebé al mateix temps que el període que un vell historiador estadístic va anomenar "l'era de l'entusiasme estadístic" i Ian Hacking, el filòsof i historiador de l'estadística, va denominar "l'allau de nombres". Als manicomis, en l'estudi de la bogeria, hi ha una mena d'allau de nombres: es compta la gent que hi ha als manicomis i també se censen els que es troben fora de les institucions.

Theodore M. Porter és professor "distingit" del Departament d'Història de la Universitat de Califòrnia, Los Angeles. Es va llicenciar en Història (1976) a la Universitat d'Stanford i va obtenir el Doctorat en Història (1981) a la Universitat de Princeton, amb una tesi doctoral sobre el que va anomenar "pensament estadístic". És professor de diversos temes relacionats més o menys directament amb la història de la ciència.

Entre altres textos, és autor de diversos llibres. El primer, *The Rise of Statistical Thinking* (1986), tracta del desenvolupament d'idees i mètodes estadístics en camps que van des de les ciències socials a l'evolució biològica i la termodinàmica. L'interès en les relacions entre allò natural i allò social és central al seu segon llibre, *Trust in Numbers* (1995). El seu darrer llibre, *Karl Pearson: The Scientific Life in a Statistical Age* (2004) és un estudi biogràfic d'aquest científic, que sempre va estar en rebel·lió contra els límits d'una o altra identitat professional. Actualment està treballant en un nou llibre sobre la història de l'herència humana, i més particularment sobre la manera com els asils de dements i les institucions relacionades van esdevenir llocs importants per a la conservació de registres de les condicions considerades hereditàries i per a la investigació sobre la seva presumpta herència.

En aquesta història, quina és la relació entre les ciències humanes i les ciències naturals o dures?

En primer lloc, la divisió entre ciències dures i humanes no sembla tan clara com ho va ser fa temps. En segon lloc, una cosa que se suposa que impliquen les ciències dures és l'ús de les matemàtiques i l'estadística, així que el tema dels asils està molt relacionat amb les dades. En aquest sentit, és una ciència dura. El contingut matemàtic és molt baix al principi i es fa més important en les dècades de 1890 i 1900. I llavors s'enllaça amb un altre d'aquests àmbits que semblen tan importants per al creixement del coneixement estadístic al segle XIX: les matemàtiques d'assegurances i el coneixement demogràfic, és a dir, les matemàtiques de la població, que també són una part molt important d'aquesta història.

Les ciències humanes participen molt d'aquest vessant matemàtic, estadístic, demogràfic i quantitatiu, tant com les ciències dures.

Realment no funciona dir que les ciències naturals són dures i les ciències humanes no ho són. Les ciències sobre els humans són de vegades també ciències naturals! De manera similar, en el nostre temps hi ha novament un gran èmfasi en tractar de vincular les ciències socials amb el cervell, però, en certa manera, aquest procés no té tant a veure amb noves investigacions sobre el cervell com amb el sentit biològic de l'ésser humà i amb la manera en què som producte de les nostres condicions mèdiques, així com dels nostres mons socials.

Com diria que aquest treball desafia els punts de vista populars sobre la ciència i la política del públic en general i dels mateixos científics?

Una forma és veure quina va ser la implicació d'idees polítiques en la història de la genètica des de la dècada de 1830. Els manicomis s'expandeixen molt al voltant de 1820, i ho fan amb la promesa de curar els seus pacients. I realment les seves estadístiques mostren moltíssimes cures. La idea era que obririen els asils, curarien la majoria dels pacients i potser no es necessitessin manicomis mai més. Així que els gestors i administradors d'asils ofereixen les millors expectatives, però en canvi els asils creixen i creixen i, malgrat les suposades cures, les poblacions es fan més grans i més costoses.

Hi ha un altre moment important de transició, a França el 1830, a Anglaterra el 1845, als Estats Units i Alemanya en moments diferents, quan apareix una llei que diu que cada comtat, estat, jurisdicció o ciutat ha de tenir un asil per a dementats, i ha de proveir aquelles persones que no poden pagar-ho. Així que els manicomis s'omplen d'indigents, pobres, persones sense recursos, i moltes d'aquestes persones es converteixen en pacients de per vida. Així, en comptes de curar els pacients, els administradors dels asils pensen cada vegada més que la seva obligació és simplement atendre aquests pacients.

Originàriament, els havien d'atendre mèdicament, però aviat passen a mantenir-los. La promesa d'una manera de resoldre aquest terrible problema moral de les persones amb una pèrdua temporal de les seves facultats mentals i incapaces de valer-se per si mateixes, s'havia esvaït cap a les dècades de 1850-1860.

Això fa que la contribució dels manicomis a aquest problema polític no sembli massa reeixida. Per això els administradors comencen a emfasitzar altres contribucions que estan fent. I emfasitzen dues coses: una podria estar als orígens de l'Estat del benestar, i és que subratllen el fet que tenen cura d'aquests pacients pobres i els impedeixen arrossegar tota la seva família cap a la pobresa. L'altra cosa que diuen cada vegada més és que la bogeria és una malaltia hereditària i que mantenint les persones als asils s'evitarà que reproduïxin la seva malaltia.

Per tant, crec que la bogeria està molt connectada amb el canvi de les funcions de l'Estat, l'augment de les coses que fan els estats, el que anomenem estat de benestar. Però com que molts dels seus pacients no podien ser restaurats a la salut i esdevenir ciutadans productius, només eren mantinguts apartats. Emergeix un conjunt de temes polítics relacionats amb aquesta ambició per curar aquests pacients i el seu fracàs, juntament amb el pas de curar els pacients a simplement mantenir-los.

Com creu que les seves contribucions a la història de la ciència han canviat la visió general de què és la ciència?

Crec que una de les coses més interessants que la història de la ciència ha fet és soscar la idea que la ciència està aïllada del món. No és tant que la gent pensés que estava completament aïllada, sinó que es veia la ciència com quelcom molt específic practicat per persones amb una formació molt específica, que treballen en comunitats disciplinàries.

Just abans que jo entrés en aquest camp, el fet revolucionari va ser Thomas Kuhn, qui va subratllar el caràcter especial de les ciències pel fet de ser coneixement disciplinat produït entre persones que eren prou especialistes com per formar un conjunt d'idees acordades que tothom compartiria.

Sobretot en els últims 25 anys, els historiadors de les ciències han estat cada vegada més interessats en la manera com la ciència penetra a la societat, de manera que es troba el que anomenem activitat científica en molts llocs, no només a les universitats, sinó en tot tipus d'institucions com hospitals i companyies d'assegurances.

Diria que les estadístiques i la quantificació són algunes de les eines de la ciència més àmpliament difoses, que no poden ser aïllades a les disciplines universitàries fetes per persones amb doctorats, el cos principal de les quals és neutre o pur o investigació bàsica. No només l'ús dels coneixements, sinó també la producció de coneixement, ocorre en aquest context d'ús, d'aplicació.

Aquest seria un canvi molt important en la història de la ciència, en el qual el meu treball ha participat, contribuït i al que s'ha unit.

Podria dir alguna cosa sobre les relacions de la història de la ciència amb la filosofia de la ciència?

Com a estudiant, vaig estar en un programa d'història i filosofia de la ciència, i en realitat hi havia molt poc contacte. Ens reuníem els dimecres i beviem el que pensàvem que era xerès, però en realitat era cervesa. I parlàvem amb delit, però hi havia molt poca superposició.

Els filòsofs que interessen als historiadors són els que passen de parlar de la ciència com a proposicions que puguin tenir algun valor de veritat a entendre la ciència com el treball

realitzat per investigadors i tota mena de persones des de les institucions on s'estudien els problemes científics reals. Aquests filòsofs potser puguin aportar perspectives que són diferents de les dels historiadors.

Existeix un camp anomenat història de la filosofia de la ciència i hi ha esforços amb cert èxit per unir els camps d'història de la ciència i filosofia de la ciència, però segueixen sent majoritàriament camps separats.

I sobre les relacions de la història de la ciència amb la història més general?

Per a mi, la història de la ciència és una part de la història. Això no vol dir que cada tipus d'història s'hagi de dissoldre en una part de la història universal. Perquè ningú és simplement historiador, tothom treballa en uns tipus de temes concrets. Per descomptat, jo he escollit temes que crec que són importants per a una àmplia gamma de tot tipus de camps històrics. Un tema com la quantificació ocorre no només en la recerca universitària, sinó també en les administracions públiques i la burocràcia, en els negocis, les professions, la medicina, l'enginyeria, la tecnologia. Penetra una àmplia gamma d'activitats humanes i hauria de ser una part molt important de la història general.

Per suposat, la història ambiental en realitat és un altre tema on s'intersequen la història i la història de la ciència i la tecnologia.

Sempre hi ha hagut una certa distància entre els diferents camps, i la història de la ciència ha buscat aliances. Ara hi ha un gran interès en les connexions entre història de la ciència i història de l'art, malgrat que als historiadors que no són historiadors de la ciència els ha tendit a agradar la història de l'art més que no pas la història de la ciència, perquè els historiadors són persones a qui generalment no els va agradar la ciència en un primer moment.

Però hi ha moviments de la història de la ciència que no van en la direcció de la història general. Segueix existint un cert tipus de separació, però està disminuint, en lloc d'augmentar. Per a mi, no veig com els historiadors poden abastar suficientment la història sense tenir en compte la història de la tecnologia, de la ciència i de la medicina com una part seriosa del que fan.

Creu que hi ha valors en les ciències? En cas afirmatiu, quina relació tenen amb els valors morals?

La posició comuna entre els científics, si bé no és universal, és l'èmfasi en què la ciència produeix coneixement, que és una bona cosa, així que si hi ha un valor a la ciència és l'expansió del coneixement. Les qüestions morals apareixen en el moment en què la societat o la política decideixen què fer amb la ciència.

Hi ha certes excepcions especials, gairebé universalment reconegudes i certament molt ben institucionalitzades, com ara la manera en què els subjectes de la recerca poden ser perjudicats per la ciència. Això és especialment un problema per a la investigació mèdica i per als subjectes humans; els historiadors estem obligats a tractar els éssers humans tenint en compte aquests problemes. Tal com vaig esmentar a la xerrada, vaig haver d'aconseguir un permís per estudiar els expedients dels pacients d'un asil que feia cent anys que havien mort, com si estigués fent un estudi amb el mètode de doble cec sobre pacients vius, per tal de mostrar que els beneficis dels meus estudis eren més grans que el possible dany que els podria causar. Els vaig dir que el benefici de la veritat era millor que qualsevol efecte que pogués tenir sobre ells, i que a aquests pacients els agradaria saber la veritat, perquè la veritat històrica beneficia tothom.

Els científics reconeixen molt àmpliament determinades categories d'excepcions per les quals reconeixen els valors serien part de la investigació des del principi, i no només en les seves aplicacions. Per exemple, hi ha un consens general de què en la fabricació d'armes per a un Estat, els científics han de determinar el caràcter moral d'aquest Estat quan decideixen si servir en la recerca militar.

En contra d'aquesta visió general, crec que la història de la ciència tendeix a veure la ciència com més involucrada en els canvis tecnològics i de polítiques reals i a emfasitzar la retòrica filosòfica de la ciència. Això fa d'aquests problemes quelcom més sistemàtic i integral per a la ciència. Però amb això no vull dir que els científics hagin de preguntar cada vegada que iniciïn un projecte.

Judit Gil Ferrero

premsa.ciencia@uab.cat

Si tens propostes: premsa.ciencia@uab.es

E-mail per rebre el nostre butlletí

Enviar